

PEDAGOGICAL PARADIGM OF THE SCHOOL IN THE FUTURE

Tamara Stojanović-Dorđević

Faculty of Philology and Arts Kragujevac, University of Kragujevac, tasicakg@yahoo.com

Vojislav Ilić

Faculty of Arts, Zvečan-Kosovska Mirovica, Univeristy of Priština,
Faculty of Philology and Arts Kragujevac, University of Kragujevac vilicdva@gmail.com

Andrijana Šiki-Erski

Teacher Education Faculty, Belgrade, University of Belgrade, andrijana.sikl@gmail.com

Abstract: At the end of the twentieth century, there were significant changes in scientific, technical and technological development. Namely, there has been a strong development of information technology and information technology, the application of which will come to full expression in the twenty-first century, which is signified by the information society age. The use of new technologies should enable human and sustainable development and building a knowledge society. In order to achieve the level and quality in the twenty-first century, the society must achieve the quality of the learning society, based on the permanent and lifelong learning of each of its members.

In this paper, the authors consider the new role of the school as the most important educational institutions. In doing so, the authors are referring to a larger number of UNESCO and European Union documents (conventions, recommendations, resolutions, declarations).

Keywords: Education, school, knowledge society, information and communication technology, lifelong learning.

PEDAGOŠKE PARADIGME ŠKOLE U BUDUĆNOSTI

Tamara M. Stojanović Dorđević

Filološko-umetnički fakultet Kragujevac, Univerzitet u Kragujevcu,
Republika Srbija, tasicakg@yahoo.com

Vojislav L. Ilić

Fakultet umetnosti, Zvečan-Kosovska Mitrovica, Univerzitet u Prištini
Filološko-umetnički fakultet Kragujevac, Univerzitet u Kragujevcu,
Republika Srbija, vilicdva@gmail.com

Andrijana Šiki-Erski

Teacher Education Faculty, Belgrade, University of Belgrade, andrijana.sikl@gmail.com

Apstrakt: Krajem dvadesetog veka došlo je do bitnih promena u naučno- tehničkom i tehnološkom razvoju. Naime, došlo je do snažnog razvoja informatike i informacione tehnologije čija primena će doći do punog izražaja u dvadeset prvom veku koji se označava vekom informacionog društva. Korišćenje novih tehnologija treba da omogući ljudski i održiv razvoj i izgradnju društva znanja. Da bi društvo u dvadeset prvom veku dostiglo nivo i kvalitet mora da postigne kvalitet društva koje uči (learning society), a na osnovu permanentnog i doživotnog učenja svakog njegovog člana.

Autori u ovom radu razmatraju novu ulogu škole kao najznačajnije vaspitno- obrazovne institucije. Pri tome, autori se pozivaju na veći broj dokumenata UNESCO-a i Evropske Unije (konvencije, preporuke, rezolucije, deklaracije).

Ključne reči: Obrazovanje, škola, društvo znanja, informaciono-komunikaciona tehnologija, doživotno učenje.

UVOD

Promene do kojih je došlo krajem dvadesetog veka u naučno- tekničkom i tehnološkom razvoju, bitno su uticale na celokupno društvo, a naročito na vaspitno- obrazovni sistem. To zahteva izgradnju jednog novog društva znanja, društva koje permanentno uči i usavršava se.

Ostvarenje ovih ciljeva društva podrazumeva i definisanje novog cilja i zadataka vaspitanja i obrazovanja u društvu, a naročito nove uloge škole kao najznačajnije vaspitno-obrazovne institucije. Cilj vaspitanja i obrazovanja i nova uloga škole u budućnosti u društvu sadržani su u većem broju dokumenata UNESCO-a i Evropske Unije (konvencije, preporuke, rezolucije i deklaracije). Drugi ključni dokumenti od naročitog značaja, koji se odnose na školu, vaspitanje i obrazovanje u budućnosti su: 1) futurološka studija Edgar Morin-a „Vaspitanje za budućnost“ (2002)¹⁴, 2) Bela knjiga o obrazovanju „Prema društvu koje uči“ Komisije Evropske Unije (1996)¹⁵ и 3) Svetski izveštaj UNESCO-a „Prema društvima znanja“ (2006)¹⁶

„VASPITANJE ZA BUDUĆNOST“

Prvi dokument je futurološka studija Edgara Morin-a, francuskog filozofa, sociologa i politikologa „Vaspitanje za budućnost“. U ovoj studiji Moren predviđa da će se društvo XXI milenijuma zasnivati i funkcionisati na održivoj budućnosti u kome demokratija, pravednost i socijalna pravda, mir, kao i sklad sa prirodnim okolinom moraju biti ključne reči. Pojam „održivosti“ će biti u temelju života ljudi, načina upravljanja državama i zajednicama, kao i svih međudelovanja na globalnom nivou. Morin (2002, str 13-15) iznosi da na tom putu razvoja prema temeljnim promenama u našem stilu života i ponašanja, vaspitanje treba da odigra glavnu ulogu. Vaspitanje je „snaga budućnosti“ jer je jedan od najmoćnijih instrumenata za ostvarenje te promene. Jedan od najvećih izazova biće kako da izmenimo naš način mišljenja sa namerom da se suočimo sa rastućim usloznavanjem, brzinom društvenih promena i nepredvidivošću koje karakterišu naš svet. Treba ponovo da osmislimo način kako da organizujemo spoznaju. Zato moramo da uklonimo tradicionalne prepreke između pojedinih disciplina i da osmislimo kako da povežemo ono što je do sada bilo odvojeno. Moramo preformulisati naše vaspitno- obrazovne programe i obrazovne politike. Sprovodeći te reforme treba da imamo u vidu dugoročna zbivanja i svet budućih naraštaja za koje snosimo ogromnu odgovornost.

Prema Morin-u (2002, str 13-15) postoji sedam „temeljnih saznanja“ kojima će vaspitanje za budućnost morati da se bavi u svakom društvu i u svakoj kulturi i to bez izuzetaka i u celini, na način i po pravilima koja su primerena svakom društvu i svakoj kulturi. Sedam „temeljnih saznanja“ koji su nužni u vaspitanju za budućnost su:

- 1) Zabluda i iluzija su slepa mesta saznanja,
- 2) Načelo pertinentnog saznanja (saznanje koje je u stanju da obuhvati globalne i temeljne probleme),
- 3) Poučavati temeljno ljudsko stanje (telesno, biloško, psihičko, kulturno, društveno, istorijsko),
- 4) Poučavati zemaljski identitet (planetarnu sudbinu ljudskog roda),
- 5) Suočiti se sa neizvesnostima u fizičkim naukama (mikrofizika, termodinamika i kosmologija), naukama o biloškoj evoluciji i istorijskoj nauci,
- 6) Poučavati vaspitanje za razumevanje kao sredstvo i svrhu ljudske komunikacije,
- 7) Etika ljudskog roda, koja se mora oblikovati na temelju saznanja da je ljudsko biće istovremeno individua, deo društva i deo vrste.

BELA KNJIGA O OBRAZOVANJU „PREMA DRUŠTVU KOJE UČI“

Drugi dokument je *Prema društvu koje uči: Poučavanje i učenje: Bijeli dokument o obrazovanju* (EU komisija, 1996) u kojoj se kao glavni cilj društva budućnosti – društva koje uči (eng. learning society) navodi jačanje politike obrazovanja i učenja, koje su temeljne za povećanje zapošljavanja i konkurencije, čime bi se ojačalo permanentno doživotno obrazovanje. Glavni ciljevi koje je trebalo postići posle 1996. godine, koja je označena Evropskom godinom doživotnog učenja su:

- 1) podsticanje sticanja novog znanja,
- 2) približavanje škole i poslovnog područja,
- 3) suzbijanje socijalnog isključivanja,
- 4) razvijanje sposobnosti služenja najmanje tri evropska jezika i
- 5) kapitalna ulaganja i ulaganja u obrazovanje su jednake vrednosti.

---

¹⁴ Morin, E. (2002): *Odgoj za budućnost – sedam temeljnih spoznaja nužnih u odgoju za budućnost*, Zagreb, Educa.

¹⁵ EU komisija (1996): *Prema društvu koje uči: Poučavanje i učenje: Bijeli dokument o obrazovanju*. Zagreb: Educa.

¹⁶ UNESCO (2006): *Prema društvima znanja*, Zagreb, Educa,

EU komisija (1996, str 47-52) iznosi da u društvu koje uči nema jedinstvenog obrasca, već svako mora biti sposoban da iskoristi svoje prilike za napredovanje u društvu kao i za lično ispunjenje, bez obzira na svoje socijalno poreklo i stepen i kvalitet vaspitanja. Bitan cilj obrazovanja je lični razvitak i uspešna integracija Evropljana u društvo deljenjem zajedničkih vrednosti, usvajanjem kulturne baštine i podučavanjem samopouzdanju. Usmerenja za budućnost u društvu koje uči stalno će se raditi na poboljšanju kvaliteta, razvijanju novih mogućnosti obrazovanja i obezbeđenju celokupnog doživotnog učenja.

EU komisija (1996, str 57-91) konstatuje da izgradnja društva koje uči podrazumeva ostvarenje pet glavnih ciljeva:

- 1) podsticanje za usvajanje novih znanja, koje se zasniva na iznalaženju novih metoda prepoznavanja sposobnosti, podršci društvenoj pokretljivosti i novim komunikacionim tehnologijama;
- 2) tesno povezivanje škole i poslovnog okruženja, koje podrazumeva otvorenost obrazovanja prema svetu rada, uključivanje preduzeća obrazovne tokove i razvijanje saradnje između škole i preduzeća;
- 3) suzbijanje isključivanja bilo koje populacije iz obrazovanja, koje podrazumeva omogućavanje mladima koji su isključeni iz obrazovnog sistema da pohađaju škole „druge šanse“ i učešće mladih u dobrovoljnim servisima obrazovanja;
- 4) služenje trima jezicima zajednice;
- 5) smatrati za jednake kapitalna ulaganja i ulaganja u obrazovanje.

U opštem zaključku Bele knjige o obrazovanju se naglašava da je ostvarljiv cilj da Evropa postane društvo koje uči.

„PREMA DRUŠTVIMA ZNANJA“

Treći dokument, Svetski izveštaj UNESCO-a *Prema društvima znanja* (2006) sadrži ključne odrednice o društvima znanja u budućnosti. Društvo znanja (knowledge society) je ono društvo koje ima znatno šire društvene, etičke i političke dimezije i koje se razvija zahvaljujući svojim različitostima i sposobnostima. Mnogostrukost takvih dimenzija isključuje ideju jedinstvenog, instant modela. Takav model ne bi dovoljno poštovao kulturnu i jezičku raznolikost koja je ključna za osećaj sigurnosti u promenljivom svetu. Različiti oblici znanja i kulture neprestano ulaze u strukturu društva, čak i u onim društvima koja su pod velikim uticajem naučnog napretka i moderne tehnologije. Bilo bi nedopustivo predvideti informacionu i komunikacionu revoluciju koja bi, preko uskog i fatalističkog tehnološkog determinizma, vodila jedinom mogućem obliku društva.

Društvo znanja treba da podstiče raspodelu znanja poštujući slobodu mišljenja i izražavanja, slobodu informacija, medijskog pluralizma, akademske slobode, pravo na obrazovanje, pravo na besplatno osnovno obrazovanje, slobodan pristup višim stepenima obrazovanja, pravo na slobodno učešće u kulturnom životu zajednice, pravo na uživanje u umetnosti i korišćenju naučnog napretka i njihovih prednosti.

Širenje informacionih i komunikacionih tehnologija, uz istovremeni razvoj interneta, mobilne telefonije i digitalnih tehnologija u trećoj industrijskoj revoluciji iz temelja menja ulogu znanja i donosi nove razvojne mogućnosti u društvu znanja.

Po dokumentu UNESCO-a (2006, str. 60-62) Društvo znanja predstavlja društvo koje uči, društvo u kome je učenje ključna vrednost i u kome se umesto nametanja definisanih saznanja u svim oblastima znanja podstiče usvajanje fleksibilnih oblika učenja. Učenje učenja znači učenje razmišljanja, sumnjanja, brzog prilagođavanja kao i sposobnosti preispitivanja vlastitog kulturnog nasleđa uzimajući u obzir i posledice. Društvo koje uči moraće da omogući svakom pojedincu da prati saznanje, što će zahtevati detaljnu raspravu o procenjivanju znanja, kako onih koji uče (učenike u školi, studenata, odraslih koji se obrazuju, starijih i dr.) tako i učitelja i istraživača.

Prema navedenom dokumentu UNESCO-a (2006, str. 62-63) u društvu znanja će se preispitati monolitna i jedinstvena predstava o inteligenciji i vršiti dalje istraživanje teorije o višestrukim inteligencijama, kako iste uočiti, razvijati i primenjivati u vaspitno-obrazovnom procesu. U ovakvom vaspitno- obrazovnom procesu učitelj dobija novu ulogu, a naročito da ume da se postavi na mesto učenika i da oseti podsticaj koji daje učenje kako bi naučio učenike kako da uče. Za razvoj društva učenja nužna je kultura učenja koja jednako ceni učitelja i učenika i njihov odnos i koja omogućava širenje tog odnosa izvan vaspitno-obrazovnih procesa.

Društvo znanja treba da omogući doživotno obrazovanje za sve članove društva. Doživotno obrazovanje je novi vid permanentnog obrazovanja i stalnog učenja u društvu znanja. Za uspostavljanje doživotnog obrazovanja za sve neophodno je izvršiti institucionalne reforme koje će se zasnivati na pedagoškim istraživanjima, te novo kvalitetnije obrazovanje nastavnika koje podrazumeva osposobljene nastavnike sa tačnim saznanjima o tehnološkim, naučnim i epistemološkim smerovima razvoja društva.

Društvo znanja treba da obrati posebnu pažnju na razvoj visokog obrazovanja, jer je ono bitan faktor razvoja društva. Značaj visokog obrazovanja podrazumeva da isto: 1) bude politički odgovorno i da analizira društvena pitanja; 2) da se prilagođava promenama u svetu rada, a da pritom ne izgubi svoj identitet ili prioritete koji se odnose na dugoročne potrebe društva; 3) da poštuje prethodne nivoe obrazovanja i da omogući dalje produbljivanje znanja; 4) da učestvuje u izgradnji univerzalne dimenzije kulture i da poštuje kulturnu raznovrsnost; 5) da uvodi strategije koje će podsticati veće učešće marginalizovanih grupa, naročito žena u obrazovnom procesu; 6) da promoviše doživotno obrazovanje i da zahteva veću fleksibilnost i raznolikost u ponudi obrazovanja; 7) da poštuje studente i nastavnike; i 8) da ustanove visokog obrazovanja budu me samo obrazovne već i vaspitne institucije što podrazumeva veću brigu u vezi sa napredovanjem nastavnika i aktivno učešće studenata u nastavnim aktivnostima i upravljanju u ustanovama visokog obrazovanja navodi se u dokumentu UNESCO-a (2006, str. 97).

U društvu znanja naučno znanje treba da postane javno dobro, a naučni podaci i informacije treba da budu široko dostupni i finansijski prihvatljivi za sve, jer će korist za društvo biti u funkciji mnoštva ljudi koji će ih moći deliti.

Društvo znanja treba da se temelji na tri osnovna stuba: 1) boljoj proceni postojećih oblika znanja radi smanjivanja podele u znanju, 2) razvijanju participacijskog pristupa u dostupnosti znanja i 3) boljoj integraciji politike znanja.

Za izgradnju navedenih stubova na kojima se temelji društvo znanja neophodno je da se preduzmu sledeće aktivnosti prema dokumentu UNESCO-a (2006, str. 191-104): 1) veće investiranje u kvalitetno obrazovanje za sve radi obezbeđenja jednakih mogućnosti; 2) povećanje broja mesta za pristup informacionim i komunikacionim tehnologijama u zajednici (izgradnja multimedijalnih centara, korišćenje slobodnog softvera freeware- a i jeftinog hardvera); 3) širenje sadržaja dostupnih za opšti pristup znanju što većem broju ljudi; 4) razvijanje kolaboratorija (naučno-istraživačkih mreža) u cilju bolje naučne raspodele znanja; 5) raspodela ekoloških saznanja radi održivosti saznanja; 6) omogućavanje i razvijanje ovladavanja višejezičnosti pojedinaca i digitalnih sadržaja u nastavi; 7) stvaranje normi i objektivnih smernica za prepoznavanje pouzdanih i kvalitetnih digitalnih sadržaja, kao i sertifikaciju znanja na internetu; 8) stvaranje partnerstva za digitalnu solidarnost, kojima se povezuju države, regije, gradovi, privatni i javni sektor; 9) omogućavanje ženama da usvajaju znanja, sposobnosti i umeća koja odgovaraju njihovim specifičnim razvojem; 10) stvaranje statističkih instrumenata za objektivno merenje pokazatelja razvoja društva znanja.

U skladu sa navedenim razvojnim vaspitno-obrazovnim ciljevima u navedenim dokumentima, škola, kao osnovna i najznačajnija pedagoška, psihosocijalna i radna institucija vaspitanja i obrazovanja u društvu, će se i u budućnosti na organizovan i sistematičan način stalno i profesionalno baviti vaspitanjem i obrazovanjem učenika, pripremajući i osposobljavajući ih za život i rad. Kroz vaspitnu, obrazovnu, socijalizatorsku i kulturnu funkciju škola će doprinositi odnosno značajno uticati na svestrani, harmonični, celoviti, slobodni i autentični razvoj ličnosti učenika. Na taj način škola će i u budućnosti ostvarivati najopštije formulisani cilj vaspitanja - svestrani i autentični razvoj ličnosti učenika.

Svestrani razvoj ličnosti učenika podrazumeva izgrađivanje pretpostavki za celovit razvoj njegove ličnosti, ali i intenzivniji razvoj onih njegovih sklonosti i sposobnosti koje izražavaju njegovu specifičnost i individualnost. Škola, dakle, treba i u budućnosti da omogući da se učenik razvija kao svestrana, slobodna, stvaralačka, humanizovana i celovita ličnost, a njen razvoj kao svestran, skladan, postupan, sistematičan i slobodan.

Svestrani i autentični razvoj ličnosti učenika se može ostvariti ako se u školi i u budućnosti vaspitanje i obrazovanje ličnosti učenika zasniva na demokratiji, dijalogu i toleranciji. Zbog toga će njihovom negovanju u procesu vaspitanja i obrazovanja učenika, odnosno mladih, u školi morati da se posveti najveća moguća pažnja. Ako tako ne bude, u školi između nastavnika i učenika sigurno će nastati veći ili manji nesporazumi u kojima najviše gube učenici kao predstavnici mlađe populacije, a samim tim i društvo (nacija) kome oni pripadaju. Škola kao najznačajniji društveni činilac razvoja ličnosti učenika i u budućnosti treba da doprinese razvoju sposobnosti ličnosti učenika, koja podrazumeva: a) individualnost; b) socijalizovanost; c) autentičnost; d) personalitet; e) autonomnost; f) adaptabilnost; g) emancipaciju; h) samoodređenje; i) sposobnost za promene; j) stvaralaštvo i k) kreativnost učenika

Razvoj sposobnosti ličnosti učenika treba da omogući učenikima: da izgrađuju svoj životni stav i individualni način života; da razumeju sebe i druge; da izaberu optimalan režim intelektualnih, emocionalnih i fizičkih opterećenja; da izgrade najadekvatnije načine reagovanja na uspehe i neuspehe; da se pravilno opredele pri izboru radne delatnosti; da uspostave pravilnu komunikaciju sa drugim ljudima i svojom sredinom; da se uspešnije samoorganizuju, samovaspitavaju, samorazvijaju, samorealizuju i samorehabilituju i da nauče i ostvare mudrost življenja.

U tom cilju pored kvaliteta nastave i nastavnog procesa posebno treba raditi na stvaranju svetske univerzitetske mreže, u okviru kojih će biti organizovane posebne nastavne i nastavničke mreže.

Ilić (2015) ističe da škola u budućnosti će radi efikasnijeg ostvarivanja ciljeva i zadataka vaspitanja i obrazovanja biti opremljena modernim nastavnim sredstvima, tehničkim pomagalicama i uređajima, multimedijalnim učionicama i multimedijalnim nastavnim sredstvima, kao i informaciono-komunikacionim sredstvima za učenje (e-learning, m-learning). Posebno mesto u e-učenju zauzima upotreba Interneta kao multimedijalnog sredstva za komunikaciju na daljinu.

Moderna nastavna sredstva značajno će olakšati nastavno-vaspitni proces, pospešiti proces saznanja kod učenika, nastavu učiniti zanimljivijom, dinamičnijom i produktivnijom, intenzivirati misaone aktivnosti učenika i podsticati motivaciju, raznovrsne praktične aktivnosti i formiranje veština i navika učenika.

Planiranju i programiranju vaspitno-obrazovnih aktivnosti u školi budućnosti (kurikulum škole) pristupaće se na novi način. Ono će se zasnivati na principima naučnosti, realnosti, savremenosti, racionalizacije, celovitosti, selektivnosti i aktuelnosti. Takvim planiranjem i programiranjem će se ostvariti veći stepen radne mobilnosti, organizovanosti, jasnoće ciljeva, motivisanosti, kreativnosti i odgovornosti učenika, nastavnika i drugih saradnika u školi.

Stojanović-Dorđević (2011, str. 253) smatra da nastavni sadržaji u budućnosti, koji su od izuzetnog značaja za uspešnu realizaciju vaspitno-obrazovnog procesa u školama, takođe će se usklađivati sa koncepcijom škole budućnosti. U njihovom koncipiranju koristiće se saznanja iz celokupnog ljudskog iskustva, koje se obrađuje tako da učenici budu sposobni da ga u procesu nastave, uz pomoć nastavnika, moći shvatiti i u svojoj svesti trajno zadržati tako da mogu njime operisati i primenjivati ga u konkretnim životnim situacijama, što će se postići pedagoškom (didaktičkom) transformacijom iskustva.

U školi budućnosti jedna od bitnih pretpostavki za kvalitetan vaspitno-obrazovni rad biće stalno razvijanje pozitivne socijalne (interpersonalne) klime, koja će omogućiti da se pedagoški artikuliše ogromna intelektualna i socioemotivna energija učenika, da se smanjuju napetosti i konflikti u međusobnim odnosima učenika, kao i između učenika i nastavnika i da se time vaspitno obrazovni proces u školi odvija i održava na zavidnoj visini. Pozitivnu interpersonalnu klimu u školi karakterišu blagonakloni odnosi, vedra atmosfera, prijatne emocije, osećanja poželjnosti i kompetentnosti.

U školi budućnosti nastavnik će dobijati nove uloge. Od njega će se zahtevati da bude kompetentan i da radi stručno, profesionalno, savesno, da bude primer marljivosti i moralnosti i da se stara o interesima učenika i škole. Njegova uloga u školi budućnosti biće uloga kreatora i voditelja ukupnog vaspitno-obrazovnog procesa, koju će ostvarivati sa učenicima i time bitno doprinosti formiranju njihove ličnosti. Nastavnik u školi budućnosti moraće da poseduje kreativnost koja će mu omogućiti da znalčki pomaže učenicima kako bi se potrebe učenika za samostalnim otkrivanjem, saznavanjem, eksperimentisanjem, istraživanjem, delovanjem, napredovanjem i iskazivanjem sopstvenih sposobnosti i postignuća u punoj meri zadovoljile.

U školi budućnosti bitno će se menjati i uloga učenika. Učenik će postati bitan subjekat i partner nastavnicima u vaspitno-obrazovnom procesu. On će biti kreator koji uz pomoć nastavnika razvija svoje individualne sposobnosti i kvalitete, odgovornost i time se oblikovati u zreli ličnost koja je spremna za samostalan život. Jačanjem subjekatske pozicije učenika povećaćće se i njegova odgovornost za sopstvenu uspešnost u učenju, vaspitanju i ukupnom razvoju. Subjekatska pozicija omogućićće učeniku da samostalno logički rasuđuje, da pravilno planira, bira, deluje, procenjuje i vrednuje, te da iskazuje i zadovoljava svoje potrebe i interese, svestan svojih prava, obaveza i odgovornosti u vaspitno-obrazovnom procesu, a kasnije u poslu i drugim životnim aktivnostima.

Odnos nastavnika i učenika i u školi budućnosti će biti partnerski odnos i kome svako ima svoju ulogu i odgovornost. U tom odnosu naročito će biti važno da nastavnik uvažava uzrasne i razvojne potrebe učenika i stepen njegove ostvarene obrazovne i razvojne zrelosti. Ovaj odnos će se zasnivati na principima: 1) uspešne međusobne pedagoške komunikacije; 2) međusobnog uvažavanja i iskrenosti u komunikaciji; 3) brižnosti; 4) međuzavisnosti; 5) samostalnosti (svako razvija svoju individualnost i kreativnost); 6) uzajamnog zadovoljenja potreba.

ZAKLJUČAK

U budućnosti školski sistem se sve više karakterisati pluralizam škola, koji podrazumeva da će pored državnih (javnih) škola postojati i slobodne, alternativne i privatne škole. Tendencije društva biće usmerene ka tome da se broj slobodnih, alternativnih i privatnih škola sve više uvećava. Ova tendencija je pozitivna jer će omogućiti stalnu konkurenciju između javnih i privatnih škola, što će sigurno doprineti jačanju kvaliteta vaspitno-obrazovnog

procesa. Time će se u društvu ostvariti vizija škole kao otvorenog koncepta, koja će se i u budućnosti, u skladu sa idejama Komenskog temeljiti na humanističkoj teoriji i omogućiti stvaranje novog duha svetskog zajedništva. Vizija škole budućnosti pretpostavlja: 1) novu definiciju svrhe škole, a to je vaspitno-obrazovni razvoj ljudskog bića kao aktivnog, stvaračkog i odgovornog bića; 2) definisanje ciljeva vaspitanja i obrazovanja kao svojevrsno jedinstvo znanja, sposobnosti, veština i vrednosti koji se mogu ostvariti doživotnim učenjem; 3) naučnom metodologijom odabrati naučne sadržaje kojima će se ostvarivati postavljeni ciljevi vaspitanja i obrazovanja pri čemu izborni programi dobijaju veću važnost, a nastavni sadržaji su koncipirani na nekoliko nivoa; 4) stvaranje uslova za različitost učenja i prema modelu višestrukih inteligencija; 5) osmišljavanje modela vrednovanja dostignuća učenika, kojim se neće utvrđivati samo znanje kao poznavanje činjenica, što predstavlja izvor stresa i straha, već i sposobnosti učenika za primenu stečenog znanja.

Škola u budućnosti će moći uspešno da ostvari svoju ulogu ako postigne visok kvalitet u vaspitanju i obrazovanju učenika, što podrazumeva da učenike uči da znaju, da čine, da žive zajedno sa drugima, da jačaju duh i telo, da razvijaju inteligenciju, senzibilitet, smisao za lepotu, ličnu odgovornost i duhovne vrednosti, a u saradnji i partnerskom odnosu sa svim činiocima koji utiču na vaspitanje učenika: roditelji, porodica, lokalna zajednica, državne institucije, mediji, vršnjaci i dr.

LITERATURA

- [1] EU komisija (1996) *Prema društvu koje uči: Poučavanje i učenje: Bijeli dokument o obrazovanju*. Zagreb: Educa.
- [2] Ilić, V. (2015) *Kompetencije za 21 vek i nastava likovne kulture*, *Obrazovna tehnologija*, 2015/3 str. 175-188
- [3] Morin, E. (2002) *Odgoj za budućnost – sedam temeljnih spoznaja nužnih u odgoju za budućnost*, Zagreb: Educa.
- [4] Stojanović- Đorđević, T. (2011) *Škola- temeljna znanja o prošlosti, aktuelnim problemima i perspektivama razvoja*, Kragujevac: Filološko- umetnički fakultet
- [5] UNESCO (2006) *Prema društvima znanja*, Zagreb, Educa